

**Бондар Юрій Михайлович, викладач
кафедри теорії, історії держави та
права Українського державного
університету фінансів та міжнародної
торгівлі**

ГУМАНІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ

Основні тенденції розвитку права й загалом правового життя у вітчизняних умовах на даному етапі розвитку суспільства та держави мають в основному демократичний характер, а отже, дозволяють презюмувати їх подальший позитивний і конструктивний характер розвитку, зокрема, і через призму правової освіти. Так, у Конституції України закріплені основні демократичні права і свободи людини й громадянина, ідеї верховенства права, плюралізму політичного та ідеологічного життя, закладено загальні засади розвитку правової соціальної держави. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека проголошуються найвищою соціальною цінністю. В процесі впровадження положень Конституції України як юридичної основи законотворчості, створення сучасної законодавчої системи, усвідомлення суті прогресу в національному праві, співвідношення системи законодавства з системою права і правовою системою суспільства методологічними орієнтирами повинні бути конституційні принципи верховенства права, його обов'язковості в законотворчій діяльності, верховенства Конституції щодо законодавчих та інших правових актів [1, с. 46].

Нинішній етап розвитку вітчизняної освіти характеризується освітніми інноваціями, спрямованими на збереження досягнень минулого і, водночас, на модернізацію системи освіти відповідно до вимог часу, новітніх надбань науки, культури і соціальної практики. Характерною рисою цього етапу розвитку освіти є пошук нового змісту, нових форм і методів навчання та виховання, підготовки майбутніх фахівців до самостійної продуктивної праці [2].

У зв'язку з цим перед освітянами постає завдання про переорієнтацію освіти з чисто академічних досягнень, які по суті є формальними показниками ефективності та якості навчання, на особистість, що в свою чергу дозволяє вищій школі готувати не лише професійно грамотного фахівця, а, перш за все, соціально-активну особистість, громадянина, що, до речі, є однією з формальних вимог Болонської угоди у галузі освіти. Такий підхід з необхідністю вимагає врахування закономірностей навчання і розвитку особистості та адекватних принципів організації навчально-виховного процесу.

Особливого значення це питання, як на нашу думку, набуває у галузях соціогуманітарної освіти, де сьогоднішній студент чи слухач, а майбутній фахівець, у практичній діяльності сам буде не лише технічним виконавцем чи навіть креативним організатором відповідних практичних заходів, а буде справжнім соціальним лідером, чи, навіть більше - моральним авторитетом для усіх інших.

Тому в контексті попередніх наших міркувань зауважимо на такому. Що стосується, як уже зазначалось вище, специфіки соціогуманітарної освіти, і особливо освіти юридичної, то хотілося б цей перелік доповнити, принаймі, ще одним принципом. Цим принципом має бути вимога аксіологічної, ціннісної спрямованості правового навчання і правового виховання.

Аксіологічний підхід у правознавстві як науці і правовій освіті водночас свідчить про те, що наука намагається переорієнтуватися на більш універсальні цінності, ніж сама лише абстрактна істина, оскільки у будь-якому конкретному випадку пізнавальний акт характеризується певним ціннісним потенціалом [3, с. 5-6]. При цьому слід зауважити, що ціннісна орієнтація на належне, ідеальне зовсім не вступає у протиріччя із пізнанням суцього, існуючого, а включає в себе останнє і, більше того, базується на його основі.

Аксіологія права як різновид вчення про цінності виникає і розвивається в результаті застосування теорії цінностей до вивчення правової дійсності. Право у його цілісності є об'єктом різноманітних оцінок, бо і правотворчість, і реалізація права являють собою сфери людської діяльності, які мають оцінний характер. Ціннісний характер має правова поведінка людей. Оцінки і цінності правової дійсності неможливі без правової свідомості і правової культури. Тому слід

погодитись із думкою болгарського вченого Н. Неновськи про те, що “при пізнанні правової дійсності неможливо обійтись без ціннісного підходу” [4, с. 35].

Специфіка правової аксіології проявляється при розмежуванні службової чи інструментальної і власної цінності права, соціальної і особистої цінності права. Принципове значення має також розрізнення цінностей права, тобто тих цінностей, які забезпечуються правом, і правових цінностей, тобто тих, які має в собі саме право.

Викладене свідчить про те, що в наш час аксіологічний підхід являє собою дещо більше, ніж просту констатацію впливу базових правових цінностей на правову поведінку суб'єктів. Він одночасно означає безпосереднє врахування і використання цінностей у формуванні правової системи суспільства, при аналізі кожного з її елементів. В першу чергу тут мова має йти про базовий елемент правової системи – право, розкриття його змісту з використанням аксіологічної складової. Такий підхід дозволяє з'ясувати, що право має не тільки раціонально-теоретичну, а й аксіологічну основу, інакше втрата правом аксіологічного обґрунтування, орієнтації на певні цінності робить його лише “голим” наказом держави” [5, с. 112].

Тож досить перспективним для дослідження правової системи можна вважати методологічний синтез природно-правових і позитивістських засад в праві, інституційного і аксіологічного підходів, який дістав назву нового інституціоналізму. Дана методологія виходить із розуміння значущості єдності цінностей та інститутів, із того, що “найбільш важливим елементом при визначенні інституту будуть не формальні структури, правила і процедури, а набір деяких цінностей, на основі яких члени організації приймають рішення і будують свою поведінку” [6, с. 221].

Таким чином, можна констатувати, що аксіологічне вивчення права має важливе наукове і практичне значення. Реалізація аксіологічного підходу дозволяє зрозуміти, що ефективність правових інститутів і правової системи загалом залежать і від ціннісної орієнтації, на якій вони базуються.

Отже, підведемо деякі підсумки. Зазначимо, зокрема, що у Національній доктрині розвитку освіти України визначено стратегію та пріоритетні напрями формування дієвої системи навчання і виховання, яка б забезпечувала умови для розвитку і самореалізації кожної особистості, формувала індивідів, здатних навчатися протягом усього життя, створювала й розвивала цінності громадянського суспільства.

При цьому головною метою державної політики у сфері освіти визначено, з-поміж іншого, стратегію розвитку безперервного навчання й виховання для досягнення не лише високих освітніх рівнів, а необхідного духовного самовдосконалення особистості, інтелектуального та культурного потенціалу нації. Не останню роль у цьому, думається, має відігравати і правнича освіта з її акцентуванням уваги на аксіологічній складовій. У цьому зв'язку справедливим буде стверджувати, що “знаннева” парадигма освіти має все більше поступатися гуманістичній, тобто в правовій освіті все більшої уваги і ваги має надаватись антропоцентричним, природно-правовим, ідеальним основам права з акцентуванням уваги в т.ч. і на ціннісних його вимірах і значеннях.

Список використаних джерел:

1. Рабінович П.М. Філософія права: деякі наукознавчі аспекти //Вісник Академії правових наук України. - Х., 1997. - № 1.
2. Інноваційна стратегія українських реформ /Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. - К.: Знання України, 2004. - 326 с.
3. Марчук М.Г. Ціннісні потенції знання. – Чернівці: Рута, 2001. - 319 с.
4. Неновски Н. Право и ценности. – М.: Прогресс, 1987. - 228 с.
- 5.Черданцев А.Ф. Логико-языковые феномены в праве, юридической науке и практике. - Екатеринбург, 1993. - 320 с.
6. Петрова Л.В. Нариси з філософії права: Навч.посібник /За ред. проф. В.О. Чевфанова. – Харків: НЮАУ, 1995. - 260 с.